библиотека „Селски бит“

ДВОРНА ОВОЩНА ГРАДИНА

МИНИСТЕРСТВО
на
ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ДЪРЖАВНИТЕ ИМОТИ
Отделение за бита на селото

БИБЛИОТЕКА
„СЕЛСКИ БИТ“

Излезлите през 1946 година

№ 12. „Дворно птицевъдство“ — Г. Хрусанов

№ 13. „Млякото в земеделското домакинство“ — Н. Димов

№ 14. „Приготовление на туршии“ . . . . О. Кусева

№ 15. „Домашно консервиране на месо“ . . . . . М. Цолова

№ 16. „Зимни яденета“ . . . М. Медникарова

№ 17. „Как да кроим и шием сами“ . . . . . . Ал. Русева

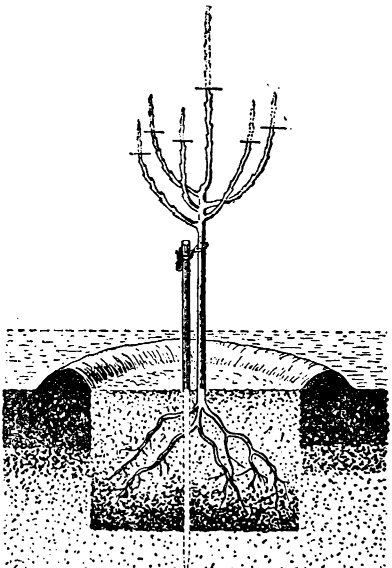
№ 18. „Да посрещнем Коледа“

— се посрещнаха с голямо задоволство от тези, за които бяха предназначени — домакинята и стопанина от българското село.

Те схванаха правилно задачата, която си постави библиотека „Селски бит“, оцениха добре ползата, която ще им носи и проявиха голям интерес към нея. Този начален успех е основата за удвояване силите в стремежа към постигане още по-големи резултати — повече броеве от библиотека „Селски бит“, удвоен тираж, в повече села да проникне и във възможно най-много домакинства и стопанства да се приложи.

АГР. ЦВЯТКО НИКОЛОВ

ДВОРНА ОВОЩНА ГРАДИНА

СОФИЯ
1947

Печатница при Евр. народно кооп. издателство „ЕДИНСТВО“
ул. Овче поле 122 — телефон 5-31-69.

УВОД

Плодовете от овощните растения *(овощията)* са необходима и отлична храна за човека. Те съдържат захар, скорбяла, плодови киселини и разнообразни минерални соли. Някои от тях — орехите, бадемите и лешниците съдържат, освен това, и голямо количество мазнини и белтъчини.

Установено е, че овощията имат голямо значение за храненето на човека, освен с посоченото по-горе разнообразие на хранителни вещества и превъзходните им вкусови качества, но и главно, поради това, че съдържат и витамини, ензими и други съставни части, които подпомагат храносмилането и оздравяват храносмилателната система. Витамините и ензимите улесняват правилния обмян на веществата в организма. Всяко нарушение на този обмян води към заболяване. А овощията са едни от главните източници на витамини за организма на човека и затова имат голямо значение като храна и лекарство. Ето защо, в днешно време овощията са неразделна част от всекидневната храна на всички по-напреднали народи.

Радостно е да се отбележи, че напоследък у нас се забелязва значително търсене на овощията като храна.

Природните условия на нашата страна благоприятствуват развитието на повечето овощни видове, но всеки от тях не успява еднакво добре във всички райони на страната.

Наистина, площта на овощните градини през последните години непрекъснато расте, но макар и увеличено производството на плодове е още твърде недостатъчно да задоволи нуждите на населението от такива.

СЪЗДАВАНЕ НА ДВОРНА ОВОЩНА ГРАДИНА

Предназначението на дворната овощна градина налага, в нея да се засаждат овощни дръвчета и храсти по възможност от повече видове и сортове, но, разбира се, само такива, които се развиват и плодоносят добре при дадените почвени и климатични условия на дворното място.

Избор на овощните видове и сортове. Изборът на овощните видове се започва с ябълката и крушата, поради това, че плодове от тези видове, от подбрани сортове, се ядат най-дълго време — от средата на лятото до ранна пролет. Дълготрайните зимни сортове ябълки и круши представляват особени преимущества в това отношеиие, затова техният брой в дворната градина е обикнoновено най-голям. Плодовете от костилковите и ягодовите овощни видове (череша, вишна, слива, праскова, кайсия, ягода, малина и др.) се запазват в прясно състояние за много кратко време след узряването им. Някои от тях се отличават с ранното им узряване (череши и ягоди — през май, малини, вишни и кайсии — през юни и т. н.), когато се чувствува най-голяма нужда от плодове. Техните плодове се използуват добре и за преработка и консервиране.

За дворната овощна градина се предпочитат видове и сортове, които започват да плодоносят наскоро след засаждането им. Низкостъблените ябълкови дървета, присадени върху слаборастящи подложки и крушевите — върху дюлева подложка, пророждат по-рано и дават по-доброкачествени

плодове, затова са по-подходящи за целта от високостъблените, които прораждат по-късно.

Ябълката, а особено крушата, се развиват добре в почти всички райони на страната. Те се застъпват в по-голямо количество и поради многобройните им летни, зимни и есенни сортове.

Черешата, вишнята, сливата, джанката, дюлята, мушмулата и всички ягодови овощни видове, включително и черницата, могат да бъдат отглеждани успешно също почти навсякъде у нас и затова не трябва да липсват от дворната овощна градина.

Кайсията и прасковата са чувствителни към ранните пролетни слани. В по-студените райони се засаждат в ограничен брой и то само в най-прикътаните места — по южните изложения покрай постройки.

Докато за 2—3 или няколко храста от лешник може да се намери място в дворната градина, орехът и кестенът се избягват, поради големите размери, които достигат короните им. По едно или две дръвчета от тях би било уместно да се засаждат в стопанските дворове, където ще се използува сянката им през горещините от добитъка. За да се предпазят от последния, в млада възраст дръвчетата се ограждат грижливо.

Черницата е особено подходяща за птичия двор. Освен добрата сянка, която прави, плодовете ѝ продължително време са апетитна храна за птиците.

Поради недооценяване на ягодовите овощни видове те се виждат твърде нарядко в овощните градини у нас. Трябва да се съжалява за това обстоятелство. Тяхното редовно и изобилно плодоносение, не голяма придирчивост към природните условия, малък ръст, великолепните вкусови и хранителни качества на плодовете им, ги правят незаменими овощни растения за дворната овощна градина. Особено внимание заслужават ягодата и малината,

като най-ценни, но и касисът, Френското и Немското грозда не бива да се пренебрягват.

Като пример за приблизителното съотношение между отделните овощни видове в една средна по размери (от около 1000 квадратни метра) дворна овощна градина може да послужат следните бройки растения: 8 ябълки (от тях 1 дърво от летен сорт 2 — от есенни сортове и 5 от зимни сортове); 5 круши (от тях 1 лятна, 1 есенна и 3 зимни); 3 сливи (1 лятна и 2 есенни); 2 кайсии; 2-4 праскови; 2 череши; 2 вишни; 2-4 дюли; 2-4 мушмули; 1 джанка - Афъзка; 1 едроплодна черница; 2-3 лешника; 500-600 ягодови растения; 40-50 малинови храста; и по 10-15 от касис, Френско и Немско грозда.

Сортовете от повечето овощни видове са самобезплодни. Цветовете на единично засадено дърво от такъв вид не могат да бъдат оплодени и няма да дадат завръз. Поради това при създаване на дворна овощна градина на място, което е отдалечено на повече от $1^{1}/_{2}$ км. от други овощни градини, необходимо е да се засаждат поне по 2 дръвчета от даден овощен вид и то от взаимно оплождащи се сортове.

Съотношението между видовете и сортовете в дворната овощна градина зависи от природните условия, размера на последната и желанието на стопанина.

Разпределение на овощните дървета и храсти. Дворната овощна градина се създава върху свободните площи, обикновено около жилищната и другите стопански постройки. Като се вземе предвид тяхното разположение, формата на дворното място, изложението и наклонът му, както и определените видове и сортове, прави се съответно разпределение на отделните овощни дръвчета и храсти, съобразно особените им изисквания. Самите растения се подреждат по такъв начин, че да се

получи възможна най-хубава гледка, съгласувана с вида и размера на постройките, и най-правилно използуване на определената площ.

Необходимо е, стопанският двор да бъде отделен с подходяща ограда (телена мрежа, дървена ограда или др.), за да не влиза добитък в градината.

Цветната градина се отделя с жив плет (от лигуструм, туя и др.) или пък се прелива, с подходящи декоративни форми овощни дървета, в дворната овощна градина.

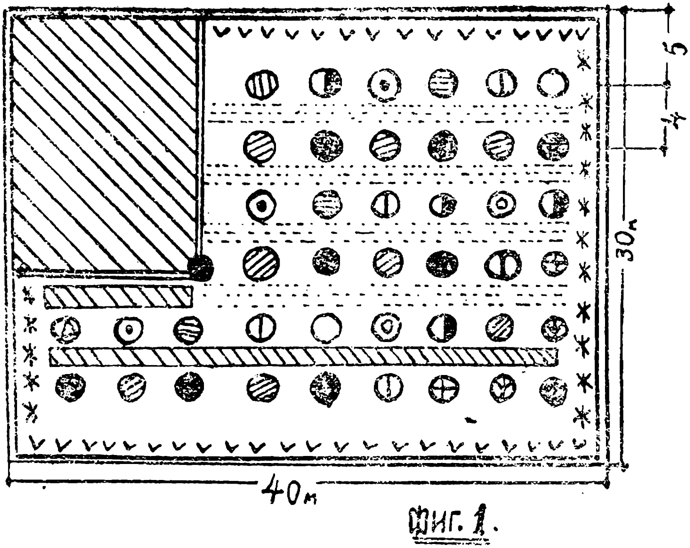
Пред добре огряваните страни (южната и югозападната) на постройките се засаждат най-топлолюбивите видове—праскова, кайсия и др., а на северните изложения по-устойчивите на студове видове (ябълка, вишня, слива и др.), като се спазват необходимите разстояния между дръвчетата, за да могат правилно да се развиват.

Дюлята, сливата, ябълката и др. заемат по-влажните части от дворната градина, а кайсията, прасковата и черешата — по-сухите.

Силнорастящите видове — череши, круши, кайсии и др. се редуват с по-слаборастящи — низкостъблени ябълки и круши, дюли, вишни и др. или с такива, които са с по-кратък живот — праскови, ягодови храсти и др.

Добре е ягодовите храсти да се засаждат покрай алеите, покрай оградите, в междуредията или в самите редове на свободни места. Малината не се засажда между овощните дървета, поради многобройните си издънки, които заплевяват градината. Тя се поставя край оградите или на отделни места.

Когато дворното място е по-просторно и постройките са сгрупирани в единия край, на свободната част от него се устройва дворната овощна градина с по-голяма свобода при разпределението на дръвчетата в нея.

Фиг. 1. Схема за разположението на видовете овощни растения в дворна овощна градина.

Фиг. 1 ни дава представа за едно приблизително разположение на застъпените видове овощни дръвчета и храсти в дворна овощна градина, на равно или слабо наклонено място и правоъгълна форма на двора, с площ от около 1000 кв. метра.

Време на посаждане. Засаждането на овощните дървета и храсти става през време на почивката им, обикновено през есента — след листопада или през пролетта — преди разпукване на пъпките. При есенното засаждане почвата прилепва плътно около корените на новопосаденото дръвче и при по-продължителна влажна есен — до настъпване на студовете — се образува достатъчно калус по кореновите отрези, който подпомага вкореняването на дръвчето през пролетта.

Когато есента е мека, без силни слани, листата се запазват до късно върху овощните дървета. За да не се закъснее със засаждането, листата от дръвчетата се премахват през октомври, след

което се изваждат и пренасят за посаждане на постоянно място.

Разстояния между овощните дървета. При посаждане овощните дървета трябва да бъдат поставени на такива разстояния, че да не си пречат едни на други при развитието си. Колкото дървото на даден вид или сорт расте по-буйно и развива по-разтлана корона, толкова на по-голямо разстояние трябва да се засади в градината. Един и същ сорт, присаден върху слаборастяща подложка, дава сравнително по-слаб ръст и се задоволява с по-малко разстояние, отколкото когато е присаден върху буйнорастяща подложка. При по-богати почви растежът е по-буен и разстоянието трябва да бъде по-голямо.

Препоръчват се следните приблизителни разстояния:

1. Орехи и кестени . . . . — 15 до 25 м.
2. Ябълки . . . . — 10 до 12 м.,
   а присадени върху слаборастящи подложки . . . . — 4 до 5 м.
3. Круши . . . . — 8 до 10 м.,
   а присадени върху дюля . . . — 4 до 5 м.
4. Череши и сливи . . . . — 8 до 10 м.
5. Вишни и кайсии . . . . — 6 до 8 м.
6. Праскови и дюли . . . . — 4 до 6 м.
7. Мушмули и лешници. . . . . — 3 до 5 м.
8. Френско и Немско грозда и касис. — 1 до 1.5 м.
9. Малини и къпини . . . . . . —1.5 до 2.5 м

Форми на посаждане. Овощните дръвчета се засаждат в следните форми:

Квадратна форма. — Тя е най-разпространена, най-лесна за маркиране и най-удобна за обработка на почвата в две посоки.

Шахматна форма. — Тя позволява най-правилното разпределение на дръвчетата в градината и най-пълно използуване на земната площ.

На определена площ и при еднакво разстояние между дръвчетата се поместват повече дръвчета при шахматно разположение, отколкото при квадратно. Затова шахматната форма е предпочитана в дворните овощни градини.

Лентовидна форма. — При нея се образуват ленти от по 2 до 3 реда, които се следват от по-големи междуредия. Прилагат се при засаждане на ягоди, малини, Френско и Немско грозда и др.

Избор на овощни дръвчета и храсти за посаждане. Предназначените за посаждане овощни дръвчета и храсти трябва да отговарят на следните условия:

1. Да бъдат точно от тези сортове, които се препоръчват като най-подходящи за дадените почвени и климатични условия;

2. Да бъдат изравнени по развитие, за да се получи правилно нарастване на всички дървета от един и същи сорт;

3. Да са добре узрели, обезлистени и със завършен растеж;

4. Да са зарастнали всички рани, получени от изрязването на чеповете и страничните разклонения.

5. Да имат гладки и прави стволове и правилно развита корона;

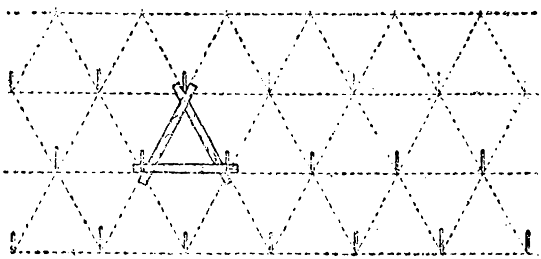
6. Кореновата им система да е добре развита с най-малко 3 до 4 основни разклонения и много странични корени по тях.

Подготовка на дворното място за засаждане с овощни дръвчета и храсти. Когато почвата е много влажна, най-напред трябва да се отводни мястото, като се направят канали и то по-добре закрити, понеже не пречат на обработката и свободното движение из градината. При суха почва, се търси начин, за да се набави вода за поливане.

Ако е имало засадени други дървета, почвата се почиства от корените им.

Ако мястото се намира върху стръмен склон, необходимо е да се терасира. При слаб наклон случайните ями се запълват, изравнява се повърхността, изорава се дълбоко и се маркира, което значи да се определи и отбележи мястото на всяко дръвче с колче.

Маркирането на дворното място по Квадратната и Лентовидната форми е много лесно и се прави без специални помагала.

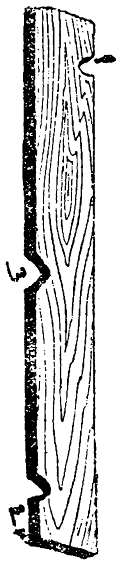
Фиг. 2. Маркиране на Шахматна (Триъгълна) форма с помощта на триъгълник.

При Шахматната форма се очертава най-напред само първия ред. За да се намери разстоянието, на което ще отстои вторият ред, се използува равностранен триъгълник, скован от летви за по-малки разстояния или образуван от опънато въже — за по-големи разстояния. Дължината на страните му е равна на разстоянието между дръвчетата. Като се постави тръгълникът да легне с една от страните си върху първия ред, върхът му ще покаже мястото на съответното дръвче от втория ред (Фиг. 2), на което се забива колче.

Следва изкопаването на ямките, в което ще се засадят дръвчетата. За да се запазят редовете,

така както са маркирани, се използува *посадъчна дъска* (Фиг. 3). Преди изкопаването тя се поставя така, че средният ѝ изрез (3) да обхване колчето определящо точно мястото, където трябва да бъде посадено овощното дърво. След това се забиват две второстепенни колчета от двете страни на дъската в крайните ѝ изрези (1 и 2). Тези колчета остават, докато се посади овощното дръвче. Над изкопаната на ямка Посадъчната дъска се поставя така, че изрезите ѝ 1 и 2 да обхванат страничните колчета; тогава средният изрез 3 стои точно там, където трябва да се държи дръвчето при посаждането му.

Ямките се изкопават около 1 метър в диаметър широки и най-малко 40 до 60 см. дълбоки. Като се копае, горният почвен пласт се отхвърля на една страна, а долният — на друга страна на ямката. Изкопаването на ямките става най-малко 1 месец преди засаждането. Ако пръстта от долния пласт на ямката е лоша, тя се сменява с добра. Около 10-на дни преди посаждането ямките се нариват до 2/3 от дълбочината им, като пръстта от горния почвен пласт се запазва за около корените на дръвчето.

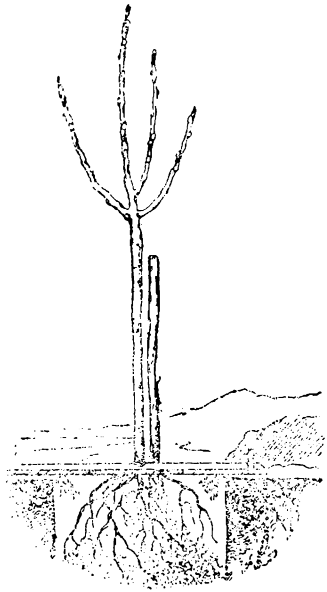
Фиг. 3. Посадъчна дъска

Много по-добре е вместо да се изкопават отделни ямки, цялата площ на дворната овощна градина да се реголва на дълбочина две прави лопати. Така се подсигурява, както доброто развитие на овощните дръвчета, също така и това на подкултурите в междуредията.

Колове. При посаждането до дръвчето се забива кол на дълбочина 40—50 см. от страната на най-силните ветрове. Горният край на кола завършва на около 5 см. под най-долното разклонение на короната. Сравнително трайни колове са: акациевите, дъбовите, черничевите и др. При ветрове и бури непривързаното дръвче за здраво забит кол се разклаща и прясно образуваните коренчета се късат. Това пречи на закрепването и забавя прихващането на дръвчето.

Подготовка и засаждане на овощните дръвчета и храсти. Ако овощните дръвчета са завехнали при пренасянето им от далечно разстояние или по-други причини, необходимо е преди посаждането корените им да се държат потопени до 2 денонощия във вода, за да се освежат. Преглеждат се грижливо и се премахват повредените части. Корените се режат над раните, така че отрезите да бъдат обърнати към земята. Така се опресняват и отрезите на всички други корени в смес от пресен говежди тор, пръст и вода, за да може пръстта плътно да прилепне около корените при посаждането. Веднага след това се извършва самото посаждане от двама работника по следния начин: Колът се забива на около 10 см. встрани и от посоката на преобладаващите ветрове. След това единият работник поставя в средния изрез на Посадъчната дъска дръвчето и го държи така, че корената му шийка да бъде наравно с нея. Когато дръвчето е низко присадено, трябва да се внимава, щото мястото на присаждането да не остане по-низко от повърхността на земята. Другият работник засипва с рохкава пръст корените и следи да не останат празнини около тях. Пръстта трябва плътно да обгърне всички корени. Те трябва да вземат естественото си разположение в ямката (Фиг. 4). Да не са

прегънати или свити. Като се насипе около 15 см. пласт от пръст, притъпква се внимателно с крака. Пак се досипва и притъпква, докато се изравни с повърхността на земята. След това се прави 10—15 см. висок венец от пръст с диаметър около 1 м., с предназначение да задържа близо до дръвчето дъждовната вода и да служи като запасна пръст при запълване на ямката след слягане на пръстта. Венец се прави от мрътвицата, извадена от долната част на ямката. Мрътвицата не съдържа зародиши на болести, семена от бурени и разни треви.

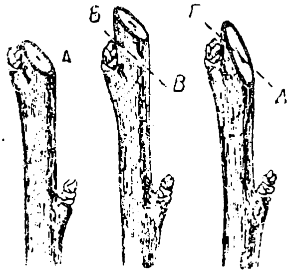

Фиг. 4. Посаждане на овощно дръвче с Посадъчна дъска.

Посаденото дръвче се призързва за кола на едно или две места с върбови пръчки или лико, като връзката се прави във форма на цифрата 8, и се полива добре с една или две кофи вода.

Коронката на дръвчето се реже след посаждането, съобразно бъдещето ѝ формиране. Ако дървото ще образува Етажно-пирамидална корона, 4-те или 5 странични клони се режат на външна пъпка, като се премахва около 1/3 от леторастите им. Отрезите остават приблизително на еднаква височина. Ако някои от леторастите са по-слаби, те се режат по-малко, а силните — повече, за да могат пър-

вите да ги достигнат в развитието им. Средният леторасг се реже на 2 до 4 пъпки по-високо, за да води короната нагоре и образува следващите й етажи.

Фиг. 5. Прерязване на летораcти: А — правилно; Б и Г — неправилно.

Рязането на леторастите става така, че да се получат слабонаклонени, къси отрези в обратна посока на пъпката и на разстояние 2—3 м. м. над нея Фиг. 5).

При есенно засаждане на овощните дървчета по-добре е коронката им да се реже през следващата пролет — преди разпукването на пъпките.

Стволовете на новозасадените дървчета се намазват с Варово мляко, смесено с малко пресен говежди тор и глинеста пръст.

УСЛОВНИ ЗНАЦИ КЪМ ФИГ 1

НИЗКОСТЪБЛЕНА ЯБЪЛКА	СЛИВА
НИЗКОСТЪБЛЕНА КРУША	ДЖАНКА
ДЮЛЯ	ФРЕНСКО и НЕМСКО ГРОЗДЕ
МУШМОЛА	МАЛИНА
ПРАСКОВА	ЯГОДА
КАЙСИЯ	ЛЕШНИК
ЧЕРЕША	ЧЕРНИЦА
ВИШНЯ	ЗЕЛЕНЧУЦИ

ПОДДЪРЖАНЕ НА ДВОРНАТА ОВОЩНА ГРАДИНА

За да може дърветата в дворната овощна градина да плодоносят редовно и равномерно, а плодовете от тях да бъдат вкусни, здрави и хубави на вид, необходимо е, те да се поддържат в добро състояние, като редовно се почистват, режат, пръскат срещу болести и неприятели и пр. Същевременно почвата в градината редовно да се обработва, напоява и тори.

Обработка на почвата в дворната овощна градина. С обработката на почвата се цели: да се даде по-голям достъп на въздуха и топлината в нея — чрез подобряване на строежа ѝ; да се попречи на изпарението — чрез разрушаване на почвените капиляри и да се унищожават постоянно бурените, които черпят хранителни вещества от почвата за сметка на овощните растения. Когато почвата е разработена на по-голяма дълбочина всичката вода или по-голямата част от нея при падналите валежи се задържа, поглъща и предава на по-долните пластове за нуждите на овощните растения. При неразработена почва само малка част от валежите се задържа, а по-голямата се изпарява или изтича по наклона.

При достатъчно въздух, влага и топлина в почвата се създават благоприятни условия за всички химически процеси, при които хранителните запаси от почвата минават от неразтворимо в разтворимо състояние и могат да се всмукват от растенията.

През есента — след листопада — дворната овощна градина трябва да се изоре или по-добре прекопае с права лопата на 15—20 см. дълбочина. Дълбоката обработка има и това значение — позволява на овощното растение на насочва корените си и към по-дълбоките пластове. През пролетта, когато почвата е сбита, наложително е да се извърши една плитка оран от 10-на см. дълбочина. По-късно следват няколко препрашвания, според нуждата, на около 5—6 см. дълбочина, за премахване на плевелите и запазване на влагата в почвата. При редовна обработка на почвата следователно се намалява нуждата от поливане. Тя трябва да бъде особено грижлива и навременна в дворните овощни градини, които не могат да се поливат.

Използуване на междуредията. Известно е, че овощните дръвчета се засаждат на големи разстояния, с оглед на тяхното бъдещо развитие. В първите години, обаче, оставената на всяко дръвче площ е далеч по-голяма от неговите нужди. При поддържане на почвата под овощните дървета във вид на черна угар, всички хранителни вещества, които се освобождават при различните химически процеси в почвата, като разтворими, се смъкват надълбоко. Така те не се използуват и се губят, като едновременно почвените запаси постепенно намаляват. Затова свободната площ между овощните дървета трябва да се използува с други земеделски растения, които, обаче, с развитието си да не пречат на дърветата.

Особено вредни са често употребяваните у нас като междинни растения: житните, слънчогледът, конопът и люцерната.

Най-подходни са тези растения, които се нуждаят от обработка през цялото лято, като оставят след себе си почвата с подобрен строеж. Такива

са окопните — на първо място корено и клубеноплодните: картофи и цвекло, а след тях бобовите: боб, грах, леща и др. За препоръчване са също: дините и пъпешите, ягодите и др.

Повече от зеленчуковите видове могат и трябва да се отглеждат и в дворната овощна градина, като междинни, особено, ако има възможност за поливане. Така домакинята ще има посезонно под ръка всички или повече от необходимите ѝ пресни зеленчуци, а това ще бъде голямо улеснение за нея. За тях трябва да се използуват най-добре осветените части от площта на градината, за да могат да дадат добри добиви. В по-засенчените места могат да се засеят някои от подправените растения: магданоз, джоджан, хрен и др. Необходимо е да става редуване на зеленчуковите видове — всяка година, прясно наторената площ от дворната овощна градина се заема със следните зеленчуци: спанак, салата, пипер, домати, краставици, праз и др., които изискват силна почва. На следната година на тези места се засаждат такива, които предпочитат почва, торена през предната година: картофи, лук, чесън, моркови, боб, ряпа и др.

Площта, която се отстъпва на междинните култури, трябва всяка година да се намалява. Към 10-тата 15-та година, а при някои костилкови и по-рано, тя се освобождава само за овощните дървета и храсти.

Свободната площ под овощните растения трябва да се поддържа в състояние на черна угар. Това важи и за единичните овощни дървета, пръснати из стопанските дворове, цветните градини или другаде.

Напояване на дворната овощна градина. Водата е от първостепенно значение за овощните растения. Тя е единствен разтворител на всички

сурови хранителни вещества, които се изсмукват от почвата и на преработените такива в листата. Чрез нея те се пренасят из разните части на дървото.

Най-голяма нужда от вода овощните растения имат в първия период на развитието им — до август. Тогава се образуват листата, цветовете и плодовете. Тогава е и най-усиленият им растеж. Водата през август и септември е необходима предимно за образуване на плодните пъпки и наедряване на плодовете.

Установено е, че овощното дърво използува само 40 — 50% от дъждовната вода. Останалата част се губи в оттичане, изпарение и просмукване в по-дълбоките пластове на земята. Ако дъждовете са така разпределени, че падат повече през времето на усиления растеж на дървото, те биха били почти достатъчни за правилното му развитие и плододаване. В нашата страна през това време обикновено се явява доста продължително засушаване. Често целият месец юли минава без капка дъжд. В помощ на овощните растения против сушата се явява *поливането*.

Различните овощни видове нямат нужда от поливане. Най-сухоустойчиви са: бадемът, кайсията, черешата и др., а най-водолюбиви са: сливата, дюлята, ябълката, въобще повече семковите и ягодовите овощни видове.

Нуждата от поливане зависи от качествата на почвата. Песъчливите и силно пропускливи почви се поливат по-често и по-обилно, отколкото глинестите, които са по-непропускливи и задържат по-продължително водата. При последните, даже, излишната вода от чести поливания може да увреди развитието на овощните растения — задушва корените им.

Количеството вода, което трябва да се даде при поливане на 1 кв. метър, се движи от 50 до

100 литри, според състава, сухостта и дълбочината на почвения пласт. Броят на поливките зависи от продължителността на засушаването.

Обикновено първото поливане се извършва рано през пролетта — през цъфтежа, второто — 10 — 15 дни след цъфтежа, третото — веднага след юнското окапване на излишния завръз, а после — след всеки промеждутък от 20 — 25 дни през периода на усиления растеж на овощните растения. След това промеждутъкът на поливанията се удвоява. Последното поливане се извършва след падането на листата и спомага за по-доброто презимуване на овощните дървета. През зимата последните често страдат от суша.

Поливането на младите овощни дръвчета и храсти в градината, през лятото и при всяко засушаване, е необходимо за успешното им прихващане и развитие. Трябва да се поливат най-малко 2—3 пъти годишно, като се дават по 30—50 литри вода на всяко дръвче.

Поливането на овощните градини *чрез бразди* се е оказало най-практично. То става, като водата се движи по бразди с дълбочина 15—25 см. и ширина — 30—40 см. Те се праят една от друга на 60 см. до 2 м., в зависимост от почвата и от междинното растение, с което са засети междуредията. След поливката браздите се засипват и площта се изравнява. При този начин на поливане водата прониква в почвата и запазва строежа ѝ, защото не я затлачва. При него се полива добре и междинното растение.

Торене на дворната овощна градина. Торенето е най-важното средсто за възстановяване хранителната сила на почвата и едно от условията за редовно плододаване на овощните растения.

В овощарството торенето е от особено значение, понеже овощните дървета и храсти черпят от

почвата повече хранителни вещества, отколкото другите земеделски растения. Овощните дървета и храсти са многогодишни растения, които използуват една и съща почва дълго време — от 10—15 до 30—40 години.

Първите признаци, по които се познава, че почвата в овощната градина е започнала да се изтощава и че нуждата от торене е нарастнала, са: слаб приръст на връхните клонки, издребняване на листата и плодовете, пожълтяване на листата, загрубяване и потъмняване на кората и намаляване на добива. Така ослабналото дърво или храст става жертва на всевъзможни болести и неприятели.

За успешно развитие и плододаване овощните дървета и храсти се нуждаят от следните хранителни елементи: азот, калий, фосфор, калций, магнезий, желязо и др. Първите три елемента: азот, калий и фосфор са най-важните и те определят нуждата от торене на почата. На второ място идва калцият, а останалите — на трето място. Ако всички други елементи са в достатъчно количество, а само един е в по-малко, отколкото трябва, овощното дърво не се развива правилно и не плододава достатъчно.

Азотът, в сравнение с фосфора и калия, се изчерпва най-бързо, но и най-лесно може да се набави. Например, в овощна градина, където се сеят като междинни растения бобови (боб, соя, грах и леща), които имат способността да усвояват азота от въздуха в почвата, нуждата от азот на овощните дървета се задоволява. Когато азотът е недостатъчен, приръстът на овощните растения намалява, листата пожълтяват и плодовете издребняват.

Фосфорът е по-рядко в недостиг. При такъв случай завръзът опада или завързалите плодове недоузряват.

Калият още по-нарядко липсва в почвата, но при недостиг на такъв, което се случва при по-обилни валежи и в пропускливи песъчливи почви, леторастите недоузряват и изсъхват; по листата се появяват кафяви петна, наподобяващи изгаряне; а плодовете капят след завръза.

Когато недостига вар, развитието на дърветата (особено костилковите) отслабва. Варта подобрява строежа на почвата и я прави по-топла. Намалява киселинността й. Излишекът на вар пък причинява жълтене на листата.

Тори се с естествени (органически) и изкуствени (химически и минерални) торове.

Естествени торове: Оборски тор, компост, растения за зелено торене и др.

Оборският тор има най-голямо значение за дворната овощна градина. Съдържа най-главните хранителни елементи: азот, фосфор, калий и вар и затова се нарича пълен тор. Той внася и органически вещества в почвата и с това подобрява строежа й.

При торене с оборски торове се разхвърлят по около 4000 кгр. на декар говежди, или 3000 кгр. конски, или пък 2000 кгр. овчи.

За торене на отделни добре развити дървета се употребява по 150—300 кгр. оборски тор.

Течният тор се образува от пикочта и водата, които се стичат в пикочната яма. Употребява се разреден с вода в отношение 1:4 до 1:10 и по 4000 до 5000 литри на декар.

Резултатите от торене с естествени торове са много по-големи, когато последните се подсилят с изкуствени торове.

Изкуствени торове: Добиват се фабрично. са единични, когато съдържат само по един от

посочените хранителни елементи и смесени, когато съдържат два, три или повече от тях.

За сега се набавят в страната само от единичните торове и от тях следните: Амониева селитра, Амониев сулфат и Суперфосфат.

Амониевата селитра е силен (33—35% азот) азотен тор, с бързо действие. Заради това е по-добре да се разхвърли употребяваното количество (12—15 кгр. на декар) на два до три пъти през време на развитието на овощните растения.

Амониевият сулфат е по-слаб (20—21% азот) тор и бавнодействуващ, затова се разхвърля наведнаж — обикновено преди пролетната обработка на почвата. Употребява се по 20—50 кгр. на декар. Той подхожда за по-леките почви.

Суперфосфатът е най-употребяваният фосфорен тор и подхожда за торене на по-тежките и глинести почви. Съдържа 14—20% Фосфорна киселина. Употребява се по 40—60 кгр. на декар при пролетната обработка на почвата.

Дървената пепел съдържа най-много калий (6 до 13%), малко фосфор и вар. Тя е добър калиев тор. Смесена с азотни торове осигурява много добри добиви от торените растения. Употребява се по 100 до 300 кгр. на декар.

Варта оказва благоприятно действие на овощните растения, засадени в тежки и кисели почви. Употребява се по 300 до 500 кгр. негасана вар на декар при есенната обработка на почвата.

Изкуствените торове са по-бързодействуващи, отколкото органическите. Те се използуват найдобре от растенията, когато преди разхвърлянето им се смесват поне с петорно количество прегорял оборски тор.

При торене на овощната градина едновременно с оборски и изкуствени торове, посочените количества се намаляват наполовина.

При по-възрастна овощна градина торовете се разхвърлят по цялата площ на градината. Единичните и младите дървета се торят, като торът се разхвърли по площта, очертана от крайните разклонения на короната, след което става разкопаването.

В поливаните дворни овощни градини добре е торенето с изкуствени торове да стане на три пъти, както следва: $^1/_4$ от определеното количество на декар се разхвърля през есента, $^2/_4$ — през пролетта и остатъкът — след процъфтяването на овощните растения.

Оборският тор се разхвърля обикновено през есента и закопава с есенното прекопаване.

Резитба на овощните растения. Резитбата е най-важната овощарска практика, чрез която се направлява овощното дърво към по-подходяща форма на развитие и се подготвя за нормално, по-качествено и по-продължително плододаване. Чрез умела резитба се прорежда короната, за да бъде по-добре осветена и проветрена. С това се дава възможност на овощното дърво да асимилира по-добре и да нараства по-правилно. Повечето слънце и въздух правят овощното дърво по-здраво, по-устойчиво на различните заболявания.

При резитбата за образуване на короната се цели:

1. Да се отстранят всички разклонения, които са излишни за образуването на короната;

2. Да се оставят само необходимия брой клони — в зависимост от избраната форма на короната, като се избират най-добре развиващите се клони;

3. Да се поддържа равномерно развитие на образуващите короната клони. Ако някои от тях се

развиват по-силно, трябва да се режат повече, за да ги застигнат при развитието си по-слабите;

4. Да се съкращават ежегодно скелетните клони, за да се предизвикат странични разклонения, върху които се образуват плодните клонки.

При буйнорастящите дървета обикновено клоните се съкращават по-малко, а при слаборастящите — повече. Като указание може да ни послужи резитбата от предната година. Ако разклоненията върху оставеното от предната година продължение от скелетния клон са силно развити, това показва, че е било съкратено много силно и следва да се съкрати по-малко новото продължение на клона. Първата година се съкращава обикновено $^1/_8$ до $^1/_2$ от дължината на скелетните клони, като се реже най-често над външна пъпка. Когато трябва да се промени направлението на даден клон, за да се получи по-правилна корона, налага се да се реже над странична пъпка. Когато клонът е по-високо разположен, тогава повече трябва да се задържа удължаването му, докато се развият тези, които се намират под него.

Второстепенните разклонения не трябва да се оставят да израстнат повече от $^1/_3$ от дължината на скелетния клон, върху който са разположени (пресметнато от основата на разклонението) Те също се подлагат всяка година на съкращаване, докато се образуват плодните клонки по тях. Тези, които водят към вътрешността на короната се премахват, като се режат в основата им до клоновия пръстен.

Резитбата трябва да се извършва винаги с остър овощарски нож или ножица, и то близо до пъпката, при слаб наклон на отреза.

В зависимост от участието или не на централен клон и разположението на останалите странични скелетни клони се различават следните форми

на короната: Етажна, Естествено-съразмерна, Чашовидна и др.

От тях най-често, у нас, овощните дървета се отглеждат с:

Етажна корона — Образува се, като се оставят пет различни разклонения, които съставляват първия етаж на короната. Централният клон се реже с 2—3 пъпки по-високо и се удължава постепенно, докато се изравни и установи добре първият етаж. След това се образува вторият етаж — също от пет различни разклонения. Тази форма е по-подходяща за крушата и някои сортове ябълки със свити и прибрани корени.

Чашовидна корона — Образува се от 3-4 странични клони без централен клон. Скелетните клони се развиват от съседни странични пъпки. С постепенното им нарастване се образува отворена чаша. При тази корона овощното дърво получава много слънчева светлина и добро проветряване. Практикува се при ябълката, а най-често при прасковата.

Резитбата за предизвикване и поддържане плодородието на овощните дървета е в зависимост от възрастта и състоянието на последните.

По време на плодообразуване и растеж, резитбата се извършва с цел да се даде достатъчен достъп на слънчевата светлина и въздух до всички плодни клонки. Всички разклонения, които се развиват към вътрешността на короната и я сгъстяват и засенчват, се съкращават или отстраняват. Клонките, които продължават растежа на дървото, се скъсяват, за да образуват нови разклонения и нови плодни клонки.

През време на най-голямото плодородие, когато почти прекъсва растежът, чрез резитбата се цели да се подтикне дървото към по-усилен растеж, като се задържа с умерено плодородие. Това се постига, като се прореждат плодните клонки. То става, като се отстранява една част от възрастните и сложни плодни клонки, които образуват плодове през година при семковите видове и предизвикват периодично плододаване. Друга част от плодните клонки се подмладяват, като се скъсяват. Останалата част се подтиква към развитие и дава нов прираст, по-усилено листно образуване, по-едри и дабророкачествени плодове. През това време става и слабо скъсяване на образуващите короната клонки, като се махнат върховете, обикновено до най-слабото странично разклонение, което не пречи за проникването на слънчевата светлина във вътрешността на короната. Така се удължава времето за пълното плододаване на ябълковите и крушеви дървета, както и на дюлата и мушмулата.

Костилковите овощни видове имат различно отношение към резитбата за плодообразуване. Докато черешата почти не я понася, сливата и кайсията се нуждаят от умерена такава, а прасковата изисква редовна и сложна резитба.

При костилковите овощни видове плодовете се образуват главно върху дълги плодни клонки и майски букети. Първите се образуват обикновено по връхните разклонения, а вторите — по долните разклонения на короната. С резитбата се цели да се разпредели по-правилно образуването на плодните клонки по разклоненията на короната.

При прасковата резитбата за плодообразуване има за цел да осигури достатъчен прираст на дървото, върху който на следващата година да се образуват нови плодове. Чрез резитбата се предотвратява същевременно оголването на скелетните клони,

Това се постига със скъсяване на последните, като по този начин се подтиква прирастът на страничните разклонения. Всяка плододаваща клонка трябва да образува най-малко по един летораст свой заместител за следващата година. Този заместител трябва да изхожда по възможност от най-низко разположената дървесна пъпка на плодната клонка. Така плодните клонки остават винаги близкостоящи до главните клони.

При сливата резитбата за поддържане на плодородието ѝ се състои главно в прореждане и слабо скъсяване, за да се избегне образуването на плодните клонки предимно по крайщата на короната. Сливата образува винаги обилно плодни клонки.

Черешата, след формирането на короната, не се реже, освен когато се налага да се отстраняват счупени или болни клони.

Вишнята се подава повече на резитба, отколкото черешата. Тя образува гъста корона, затова се налага редовно прореждане. Плодовете се образуват предимно върху дълги плодни клонки, които трябва да се скъсят на 6—8 пъпки.

Резитбата трябва да се извърши между листопада и началото на развитието, защото тогава страничните разклонения са бедни на хранителни запаси. Рязаното дърво е по-чувствително към зимните студове и измръзва по-лесно. Затова резитбата трябва да се извършва след преминаване на по-големите студове и преди започване на пролетното развитие. Това време е обикновено втората половина на февруари и целият март.

Прореждане на плодовете. След прецъфтяването върху овощното дърво остават много повече плодове, отколкото то може да задържи. С наедряването голяма част от тях окапва. Въпреки това дървото задържа обикновено повече плодове

на които не може да осигури достатъчно храна и условия за правилно развитие. Те остават по-дребни, по-кисели или не добре оцветени и често се повреждат от болести и неприятели. За да се развият правилно и станат по-едри плодовете, се прибягва до *прореждането им.*

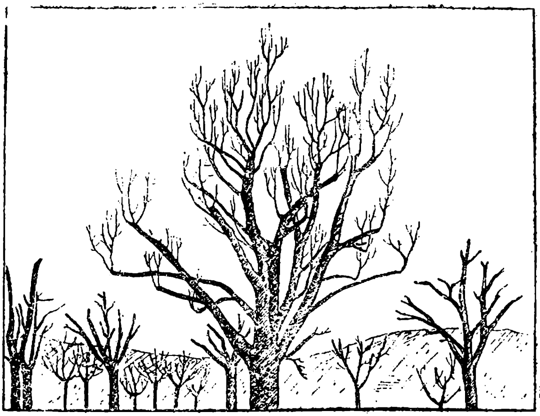
Прореждането при ябълката и крушата се извършва, когато плодовете достигнат големина на орех, а при праскована — при образуване на костилката. Най-напред се отстраняват повредените, червясалите, болните и най-после и част от здравите, като първо се махат тези, които се допират до други. Помежду плодовете трябва да има разстояние от 8—10 см. Така проредените плодове стават по-едри, сравнително изравнени по големина и се обагрят по-добре. Развиват същевременно по-добри вкусови качества, като стават и по-устойчиви към заболявания.

Облагородяване и преоблагородяване на възрастни овощни дървета. Овощни дървета, които дават долнокачествени плодове или такива, които не се харесват на стопанина, могат да се преоблагородят с по-доброкачествени и желани сортове.

Дивите овощни дървета, които все още се срещат из доста дворове, трябва да се облагородят.

Облагородяването и преоблагородяването на възрастни овощни дървета става успешно, когато присаждането се извърши грижливо и с умение, Възрастното дърво, което ще се присажда, се предварително подготвя, като се прерязват скелетните клони. Това става няколко дни или седмици преди присаждането и непременно преди започване на сокодвижението.

Изрязаните клони се приготвят за момента на присаждането чрез ново прерязване на 5—10 см. и

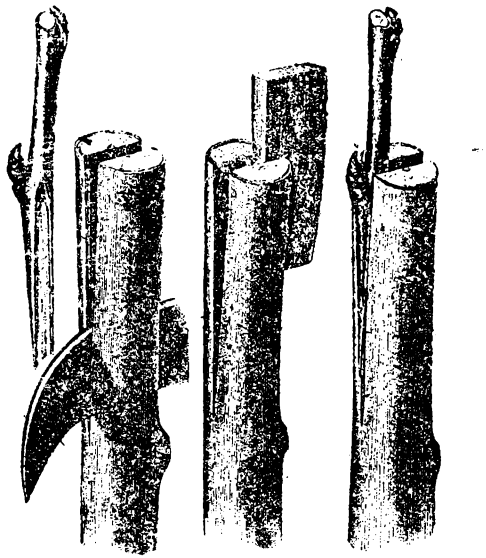
Фиг. 6. Преоблагородено овощно дърво и други подготвени за преоблагородяване.

заглаждане на отреза с остър нож. Отрезите се правят напречно на оста на клоните за по-лесно зарастване на раните и за по-удобно завързване на калемите.

За присаждане се използуват правилно разположените клони, които ще образуват основата и скелета на бъдещата корона. Това са предимно външните клони, които са достатъчно отдалечени един от други (Фиг. 6). Вътрешните и излишни клони се премахват веднага. Част от слабите се оставят временно като смукачи на сокове, докато се развият добре присадниците. Височината, на която се изрязват, зависи от разположението и дебелината им. Образуваните рани не бива да са по-големи от 6—7 см. в диаметър за ябълките и сливите и 8—10 см. за крушите. Подготвените така клони се присаждат на „разцеп“ или „под кора“ през пролетта, със събрани през зимата и добре запазени калеми.

Присаждане на разцеп (Фиг. 7). Прилага се обикновено, докато дървото не е в соко-

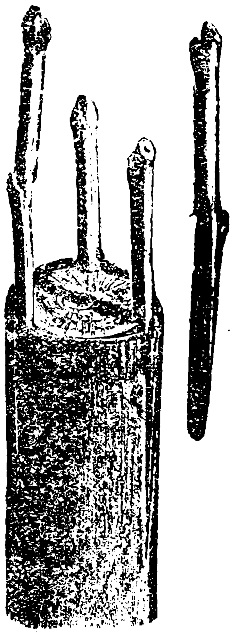
движение (март и първата половина на април), за присаждане на възрастни овощни дървета. Състои се в следното: Със здрав нож подложката (дървото, което се присажда), се разцепва в средата или малко встрани от оста й. В направения разцеп се поставят като клин един или два, плоско-изря-

Фиг. 7. Присаждане на разцеп.

зани от двете страни, калеми, както е показано на фигурата. Прихващането при този начин е добро, но направената рана е голяма и мъчно заздравява. Разцепът се затваря отгоре с парченце от кората или от летораста-присадник. При по-тънки подложки се прави полуразцеп, вместо пълен разцеп, в който се поставя само един калем.

Присаждане под кора (Фиг. 8). То е най-често прилаганият начин за присаждане на по-възрастни овощни дървета, след като сокодвижението в тях се засили и кората им лесно се отделя. Присаждането под кора се извършва през април и до края на май, при наличност на добре запазени от зимата калеми. Подложката се прерязва напречно на оста ѝ — в мястото за присаждане, а калемите се изрязват по показания начин на насрещната фигура. Кората се прорязва малко, слабо се отделя (открзява) с овощарското ножче и там се втиква приготвеният калем. При дебели подложки на един клон се поставят по 3—4 калема. Това е необходимо за по-лесното зарастване на отреза на подложката. Присаждането под кора се извършва сравнително много бързо, лесно и дава много добри резултати, затова е един от най-предпочитаните начини.

Фиг. 8. Присаждане под кора.

Раните на присадените дървета се намазват с овощарски мехлем.

През първата година присадниците се оставят свободно да се развиват и да подпомогнат зарастването на раните. В случай, че подложката (преоблагороденото дърво или дивачката) е покарала много

силни леторасти, те се намаляват, за да не пречат на развитието на леторастите от присадниците.

През втората година се премахват всички оставени теглачи на сокове и излишната част от леторастите на присадника. По-нататък грижите се свеждат до правилно формиране на новата корона.

Много старите и болните дървета не се облагородяват. Най-лесно се облагородяват и преоблагородяват крушите. След тях се нареждат ябълките, сливите, черешите. Семковите видове се преоблагородяват успешно на възраст до 25—30 години, а костилковите — 10—15.

Възрастните кайсиеви и праскови дървета не понасят присаждането с калеми, при което се образуват големи рани. Те се присаждат на пъпка през лятото, като се използуват за тази цел млади леторасти, покарали след ранно пролетно съкращаване на скелетните клони.

Грижи за опазване на овощните растения. Облагородените овощни дървета и храсти са подобрени растения, които изискват по-благоприятни външни условия за успешното си развитие. В противоположност на дивите им форми, те се нуждаят от много грижи от страна на овощаря, за да се отстранят всички пречки, които спъват тяхното правилно развитие, и се запазят от вредното влияние на някои промени във външните условия, както и от нанасяните вреди от много болести и неприятели по тях.

Неблагоприятни промени в температурата. През време на цъфтежа и завръзването най-опасни са пролетните студени вълни и късните слани, които причиняват големи поражения на овощните растения в цели райони. Срещу сла-

ните у нас се практикува задимяване, чрез горене на навлажнена слама или сламест тор, като натрупаните материали за целта на купчинки из градината се запалват преди разсъмване при опасност от слана — след ясни и студени нощи. Запазването от студените вълни е почти невъзможно на недостатъчно устойчиви на студа видове и сортове.

Повредите от горещините се предотвратяват, като се поддържа по-прохладен околният въздух, чрез поливане на овощната градина.

През време на почивката си овощните растения издържат доста низка температура, в някои райони дори — 30°C. През развитието си, обаче, те стават много чувствителни към студа и мръзнат при — 2·8°C., а през цъфтежа и завръзването — при — 2.2°O. до 0.6°C.

Чувствителните на студовете видове и сортове се засаждат в най-прикътаните места от дворната овощна градина.

Болести на овощните растения. Те са смущения или разстройства, които засягат някои органи и могат да ги повредят или унищожат изцяло, а от там често пъти да причинят смъртта на овощното растение. Болестите на овощните растения се причиняват от нисши паразитни гъби, бактерии и вируси.

Групата на гъбните болести е най-голяма и към нея спадат най-важните и повсеместно разпространени болести по овощните растения, като: Струпясването по ябълката и крушата, Кафявото гниене на плодовете по всички семкови и костилкови овощни видове, Червените петна по листата на сливата , Кривули (рошкови) по сливата. Съчмянка по черашата, Пурпурни петна по листата на ягодата и др.

Средствата срещу причинителите на тези болести са предпазни. Най-сигурно предпазно средство е пръскането на овощните растения с разтвори от вещества, които умъртвяват покълнатите спори на гъбите и пречат да стане заразяването. Най-разпространени и най-добре действуват Синият камък и сярата — първият като Бордолезов, а втората — като Сероваров разтвори.

От бактериалните болести — причиняващи се от бактерии, които, със задръстване на проводящите тръбички на нападнатите части от растенията, предизвикват смъртта им — по-важни са: Бактериалният рак и Бактериозата по ореха.

Бактериалният рак напада всички овощни дървета и много други земеделски растения, като образува раковини (подутини) по корените най-често около или близо до кореновата шийка.

Средствата за борба срещу тази болест са: Избягване на нараняванията; Всички семеначета и овощни дръвчета, след изваждането и преди засаждането им отново, да се потапят за късо време в смес от 1% синкамъчен разтвор, глина и малко ситен пясък.

Бактериозата по ореха напада всички зелени части на това растение. За борба с нея се пръска с Бордолезов разтвор и се събират и изгарят всички заразени плодове, листа и леторасти.

Вирусните болести се отличават с това, че са заразителни и че причинителят им е още неизвестен. Заразата се пренася чрез присаждане, нараняване и някои насекоми. Нападнатите от вирусни болести растения са неизлечими. Те трябва да се унищожат, за да се ограничи разпространението на болестта.

Най-важната у нас вирусна болест е Шарката по сливата. Напада листата и плодовете. По повърх-

ността на последните се образуват трапчинки. Те опадат преди узряването им, безвкусни са и стават негодни за ядене или преработка. Средство за ограничаване разпространението на тази опасна болест е изкореняване на заразените дървета и редовно пръскане на здравите срещу смучещите насекоми.

Н е п р и я т е л и н а о в о щ н и т е р а с т е н и я. За такива се считат всички представители на животинското царство, които живеят за сметка на техните листа, плодове, стъбло или корени, като ги повреждат и с това намаляват или унищожават плодородието на овощните растения. Тези неприятели са предимно насекоми. От гръбначните животни, неприятели на овощните растения са: мишки, слепи кучета, зайци и пр.

Вредните насекоми по овощните растения се делят, в зависимост от начина на храненето им, на две групи: гризещи и смучещи насекоми.

Г р и з е щ и т е н а с е к о м и се делят на вредни насекоми по пъпките, листата, цветовете, плодовете, кората или дървесината, според това кои части нападат предимно тези насекоми. Те се хранят, като гризят разни части на овощното растение. Този начин на хранене е от голямо значение за борбата с тях, защото, като се напръскат нападнатите части с някоя отрова, при храненето си, те поглъщат и отровата, и измират. Така гризещите насекоми се отравят с вътрешни (стомашни) отрови.

Към тази група се причисляват следните поважни вредни насекоми: *Ябълков цветояд, Цветояд по ягодата и малината, Бяла овощна пеперуда, Пръстенотворка, Златозадница, Ябълков молец, Ядълков червей, Сливов червей, Черешова муха, короядu и др.*

Най-важно средство срещу тези насекоми, с изключение срещу Черешовата муха и корояд-

дите, е пръскането с разтвори от стомашни отрови: Парижка зеленина, Оловен арсенат, Калциев арсенат и др.

С м у ч е щ и т е н а с е к о м и обхващат две групи: листни въшки и щитоносни въшки.

Листните въшки нападат върховете на младите леторасти и долната страна на листата, където смучат сокове от дървото и причиняват сгърчване и изсъхване на нападнатите части.

Борбата срещу тях се води чрез пръскане с Овощарски карболинеум в края на зимата — преди разпукване на пъпките. Тогава ципата на презимувалите яйца е най-много отъняла и те са най-уязвими. През лятото листните въшки се унищожават най-сигурно чрез пръскане на растенията преди нагърчване на листата с контактни отрови: Никотинов сулфат, Тютюнев извлек и др.

Щитоносните въшки нападат кората на по-младите клонки, през която смучат сокове от нападнатото растение.

Най-опасна е *Сливовата щитоносна въшка,* която е извънредно много разпространена у нас и на много места унищожава сливовите дървета. Поради тях се разпространява болестта *Чернилка по сливите,*

Срещу тези въшки се пръска с карболинеуми или Газйолова емулзия преди разпукване на пъпките. Първото средство разяжда кожицата, а второто — запушва дихателните органи на ларвата.

Срещу *Крушовата стридоподобна и Ябълковата щитоносни въшки* се пръска със същите средства, но в по-гъсти разтвори.

С р е д с т в а з а б о р б а с б о л е с т и т е и н е п р и я т е л и т е н а о в о щ н и т е р а с т е н и я. Колкото многобройни и разнообразни да са болестите и неприятелите на овощните растения и макар

да са различни средствата за борба с тях, все пак има **общи средства**, чрез които се предпазват овощните растения от повече от тях. Срещу някои болести и неприятели се прилагат **специални средства**, каквито са: гъбоизтребтелните, насекомоизтребителите и др.

С общите средства се подобряват условията за развитието на овощните растения и се ограничава развитието на неговите болести и неприятели.

Когато овощните растения са засадени на необходимото разстояние едно от друго, те не се засенчват. Слънчевата светлина прониква навсякъде и овощните растения се развиват правилно. Такива растения са по-устойчиви на различните заболявания.

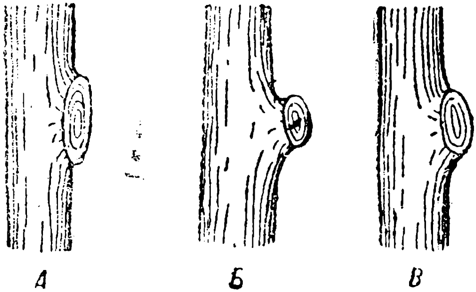
При навременната обработка на почвата, особено при есенното дълбоко изораване или прекопаване, заразените листа, плодове и други болни части от дървото, се заривват дълбоко и разпространяването на някои болести се предотвратява или се доста ограничава. Ларвите на вредните насекоми, които презимуват в почвата, се изравят на повърхността и от студа измръзват.

Короната и стволът на овощното дърво трябва винаги да се поддържат в изправност. През зимата, когато стопанинът е по свободен, а овощните дървета са в почивка, се извършва зимното им почистване. То се състои в следното:

1. Премахване на всички счупени, болни и изсъхнали клони и чепове;

2. Прoредяване на короната, като се изрязват до основи (Фиг. 9) излишните клони — тези, които водят към вътрешността или се преплитат други;

3. Отстраняване на засъхналите плодове и гъсеничните гнезда от Бялата овощна пеперуда и Златозадницата или яйцевите пръстенчета на Пръстенотворката, както и купчинките яйца на Гъботворката, ако има такива и изгарянето им.

Фиг. 9. Рязане на клони; А и Б — неправилно; В — правилно — над клоновия пръстен.

4. Почистване на дебелите клони и ствола от напуканата кора, мъховете и лишеите, защото в тях презимуват много неприятели и голяма част от болестите. То се извършва чрез остъргване с телена четка, тъп нож или специална стъргалка, като се пази от нараняване здравата кора; а всички отпадъци се събират грижливо и изгарят.

5. Намазване на почистените клони и ствола с Варово мляко (20 % вар). Бялата боя отразязва слънчевата светлина и предотвратява вредното затопляне на кората на дърветата през зимата. Варосването трябва да става през есента и рано напролет. Към Варовото мляко е добре да се прибави малко пресен говежди тор за по-голяма лепливост и 1-2 % процента Зелен камък, или 2-10 % карболинеум, за убиване зародишите на различ-

ните вредители, които презимуват в пукнатините. След това почвата под дърветата или цялата градина се прекопава.

От специалните средства най-широко приложение имат химичните. Към тях се отнасят тези химически вещества, които убиват зародишите на болестите или умъртвяват насекомите чрез отравяне или контактно действие (разяждане или задушаване).

Гъбоизтребителите в разтворено или прахообразно състояние убиват спорите на различните гъбни и някои бактериални болести.

Най -често употребяваният гъбоизтребител е Бордолезовият разтвор. Той се приготовлява от Син камък и вар. За летните пръскания е достатъчно да се разтвори 1 кгр. Син камък в 100 литри вода, към който разтвор се прибавя при постепенно разбъркване (отделно угасена) $^{3}/_{4}$ кгр. негасена вар или три пъти повече гасена. За зимно пръскане се употребява 2 — 2 $^{1}/_{2}$ % Бордолезов разтвор.

От стомашните отрови в практиката до сега са добили най-широко употребление Парижката зеленина, Оловният и Калциевият арсенати. Те действуват чрез храносмилателната система на гризещите насекоми, които ги поглъщат, като се хранят от напръсканите с тях части на овощните растения.

Разтвор от *Парижка зеленина* се приготовлява, като на 100 литри вода се слага 100 до 130 гр. Парижка зеленина и 200 гр. негасена или три пъти повече гасена вар. За пръскане на кайсии и праскови не се употребява, понеже причинява изгаряне на листата им. Парижката зеленина може да се употреби в смес с Бардолезов разтвор и Никотинов сулфат.

Оловният арсенат се употребява по 300 — 500 гр. на 100 литри вода. Размесва се добре с водата и по-бавно се утаява.

От контактните средства срещу смучещите насекоми най-широко употребление за зимно пръскане имат карболинеумите и Газйоломаслената емулзия *„Намор"*. Последната е местно производство. За летни пръскания у нас се употребява Тютюневият извлек, а напоследък и Никотиновият сулфат.

Карболинеумите са готови препарати. Унищожават яйцата и ларвите на вредните насекоми, очистват дърветата от лишеи, мъхове и мъртва кора, но не действуват върху зародишите на гъбните болести. Затова след пръскането с карболинеум, трябва да се пръска и с Бордолезов или Сероваров разтвори.

Тютюневият извлек се получава от тютюневи отпадъци (фурда), като на 100 литри вода се поставя 10—15 кгр. от фурдата в съд с гореща вода. Съдът се покрива с плътна покривка, за да не излети никотинът. След киснене от 24 часа, Тютюневият извлек е готов. Прецежда се и се употребява за лятно пръскане срещу листни въшки.

Срещу Ябълковия цветояд, Педомерката и др. се използуват *лепливи пояси*, поставени на 1 м. височина на свола и намазани с гъсенично лепило, по което се залепват пълзещите към короната ларви, гъсеници или възрастни насекоми.

Срещу Ябълковия и Сливовия червеи се поставят *ловни пояси*, направени от плътна нагъната хартия, които създават удобства за скриване на насекоми или ларви от такива — за презимуване. Отвременавреме те се събират и изгарят, заедно с приютилите се там вредители.

Пръскане на овощните растения. То трябва да става винаги с добре приготвени раз-

твори и при строго спазване съотношението на съставните части. Предпочита се използуването на пръскачки с по-голямо налягане, за да може разтворът да излиза във вид на мъгла. Разпръсквачът се държи винаги на определено разстояние (40—50 см.) от пръсканите части на растението, за да става по-равномерно пръскането.

За дворната овощна градина е достатъчна една гръбна пръскачка с 15 л. вместимост и около 4 атмосфери налягане.

Между химическите средства за пръскане се избират тези, които имат добро действие и могат да се смесват с други разтвори. Така се пести време и работна ръка, и се извършва едновременна борба с повече болести и неприятели.

Времето за пръскане се определя от развитието на най-разпространените в района болести и вредни насекоми.

Зимни пръскания. Те се извършват най-късно една седмица преди разпукване на пъпките. Препоръчва се едно зимно пръскане с Бордолезов или Сероваров разтвори. С карболинеуми се пръскат овощни дървета, които са нападнати от мъхове, лишеи, щитоносни и други въшки и насекоми.

Летни пръскания. Първото се извършва преди цъфтежа, при разтваряне на пъпките. То става със смесени разтвори от Парижка зеленина и Бордолезов разтвор или от Оловен арсенат и Сероваров разтвор, а може да се прибави към тях и някой никотинов препарат за борба и с листните въшки и яйцата им, които по това време са най-лесно уязвими.

Второто лятно пръскане се извършва веднага след цъфтежа, със същите смесени разтвори.

Третото, четвъртото и други, ако се наложат, следват с промеждутъци от 10—20 дни, в зависимост от времето и развитието на овощното растение.

Пръскането със стомашни отрови трябва да спре един-два месеци преди узряването на плодовете, за да се избягнат стомашни разстройства или отравяния при употребата на пръскани плодове.

Борбата с болестите и вредните насекоми по овощните растения е задължителна по закон и трябва да се води от всички стопани едновременно, за да бъде успешна.

Беритба на плодовете. Беритбата на плодовете е най-приятната работа в овощната градина, която обаче не всички стопани извършват добре.

Знае се, че предивременно обраните плодове остават кисели, безвкусни, не добре оцветени и лошо се запазват.

С късната беритба пък се рискува повечето от плодовете да опадат по земята и да се наранят, а и трайността им е по-малка.

Плодовете трябва винаги да се берат сухи и по възможност студени. Да не се берат при дъжд, мъгла или роса. Да се избягва също брането при силно слънце.

Необходимо е правилно да се определи зрялостта на плодовете.

При тях се различават два вида зрялости: *дървесна или ботаническа зрялост*, при която плодовете са готови да се откъснат от овощното растение и *консумативна зрялост*, при която те са развили вкусовите си качества и са готови за ядене.

Дървесната зрялост при някои плодове настъпва преди още да са готови за ядене. По това време захарите са още малко. Сочността, приятният мириз и отличителната окраска на плодовете още

не са проявени. Тези качества се развиват при по-продължително запазване на обраните плодове. Консумативната им зрялост се достига при естественото продължение живота на плода след откъсването му. Такъв е случаят с плодовете на есенните и зимните сортове ябълки и круши. Тези от есенните сортове добиват консумативната си зрялост 15 до 30 дни, а от зимните — 1-4 месеци след беритбата.

При ягодовите, костилковите, черупчестите овощия и летните сортове ябълки и круши, дървесната зрялост се съвпада с консумативната. Те се берат, когато са готови за ядене. Само когато трябва да се пренасят на по-големи разстояния или да се изнасят на пазара, те се берат 5—7 дни по-рано — по време, когато са стигнали най-големите си размери и свойственото си оцветяване.

Признаците, по които се познава, че плодовете са в дървесна зрялост и са годни за бране са: лесно се откъсват от плодовите клонки; при някои ядкови, всички костилкови и ягодови овощия отличителният белег е омекването на плодовете; повечето от тях добиват свойствената си окраска. Само зимните сортове не се оцветяват напълно, но и при тях зеленият цвят се просветлява и сортовата окраска се проявява слабо върху огряваната от слънцето страна. Потъмняването на семената не е отличителен белег за определяне зрялостта на плодовете.

Когато плодовете са предназначени за продължително запазване в прясно състояние, трябва да се берат с дръжкките, а за консервиране и преработка — може и без тях.

Плодоберачите трябва да са обути в гумени обувки или царвули, за да не нараняват клоните при качването по дърветата. Да са снабдени с кошници с подвижно дъно, подплатени със зебло. Двой-

ните стълби, за бране на плодовете от по-високите и странични разклонения, улесняват много беритбата. За бране на плодовете, които не могат да се достигнат с ръка, се използуват плодоберачки, поставени на дълги пърти.

Добре узрели плодове за непосредствена консумация или преработка се берат чрез стръсване. Препоръчва се, то да стане над черги, специални платна - чадъри и др. Така плодовете се натъртват много по-малко.

Ако трябва да се превозят плодовете, добре е това да става в коли с яйове.

Запазване на плодовете. Есенните и зимните сортове ябълки и круши след беритбата се запазват, докато станат годни за употреба. Най-подходяща температура за продължително запазване на плодовете е около 1° С. При по-непродължително запазване е достатъчна температура от около 5°С.

Големи количества плодове се запазват в специални хладилници или плодохранилища. При последните охлаждането става чрез проветряване, като се използува естественото захладяване наесен.

Всяко домакинство, обаче, може да запази необходимите му есенни и зимни сортове ябълки и круши, за достатъчно дълго време и при това задоволително, в обикновена изба (мазе), когато тя може да се проветрява добре. В нея не трябва да се държат миризливи храни, тъй като плодовете поглъщат лесно силните миризми. Добре е, избеното помещение да се напръска с Бордолезов разтвор или най-малко да се вароса. Отделя се подходяща част от него и там се нареждат в плитки щайги (обикновено гроздарски), в които се поставят плодовете най-много на два реда. Плодовете трябва да са грижливо избрани, да са здрави,

ненаранени и ненападнати от плодов червей. Плодове с най-малки наченки на загниване не се оставят за съхранение.

Щайгите се поставят в една-две колони и една над друга по начин, който позволява лесен достъп до плодовете. Отвреме-навреме те се преглеждат и започналите да гният се отстраняват своевременно. Така могат да се запазят плодове за цялата зима, а от най-трайните сортове и за през пролетта.

При липса на изба, зимни плодове могат да се запазват задоволително и в северна хладна стая.

ПОДХОДЯЩИ ОВОЩНИ ВИДОВЕ И СОРТОВЕ ЗА ДВОРНИ ГРАДИНИ

Семкови овощни видове

Ябълки. — Летни сортове: Шарламовски, Червен Астрахан, Вилямова лятна, Лятна прасковна, Цар Александър и др.

Есенни сортове: Графенщайн, Нюйоркска ренета, Зимна златна пармена (за повечето райони от страната), и др.

Зимни сортове: Канадска ренета, Каселска ренета, Жълт белфлйор, Княжева зелена, Ландсбергска ренета, Кокс-оранжева ренета, Тетовка, Скринянка, Станимашка Айвания, Карастоянка, Джонатан и др.

Круши — Летни сортове: Зелена лятна Магдалена, Жифардова масловка, д-р Гюйо, Ахче, Аманлиева масловка, Енисейка, Климентинка и др.

Есенни сортове: Вилямова масловка, Хардиева масловка, Добра Луиза от Авранш и др.

Зимни сортове: Попска зимна, Дилова масловка, Харденпонтова масловка, Пас Красан, Оливие дйо Сер, Лектие, Есперенова бергамота и др.

Дюли: Португалска дюля, Шампион, Лесковацка, Вранска и др.

Мушмули: Ябълковидни, Крушовидни и др.

Костилкови овощни видове

Сливи: Кюстендилска синя слива, Едра зелена Ренклода, Италианскв слива, Кралица Виктория, Хубава Лйовенска и др.

Джанки: Афъзка, Айна Баканка и др.

Праскови: Амзден, Ранна Александрова, Триумф, Червена Магдалена, Царица на градините, Хале (Джон Хайл), Елберта. Дупнишка праскова и др.

Кайсии: Унгарска ранна, Луизетова, Амброзия и др.

Череши: Лионска ранна, Ръждавичка бялвица, Наполеонова хрущялка, Дроганова жълта, Старо-Загорска черна и др.

Вишни: Сенчеста морела, Кралска амарела, Кралица Хортензия (вишнап) и др.

Ягодови овощни видове

Ягоди: Мадам Муто, Шарплес, Ева Махераух, Франкен, Немски Еверн, Горно-Силезка, Победител, Есенна радост и др.

Малини: Марлборо, Нюбург, Прусия, Лойд Джордж и др.

Къпини: Бойсен, Йънг, Лукреция, Мамут и др.

Френски грозда: Червено Холандско, Бяло от Ютерборг, Версайско бяло.

Черни френски грозда (касис): Неаполитанско черно, Голиат и др.

Немски грозда: Британия, Червен Триумф (Индустрия), Кралица Каролина и др.

ПЛОДОВЕТЕ

Плодовете могат да се поделят на няколко групи:

а) Плодове съдържащи витамини, минерални соли и някои белтъчни вещества, които са от извънредно голямо значение за организма. Към тая група се отнасят — черешата, зарзалата, прасковата, сливата, ябълката, крушата и др. Те не са много хранителни, поради голямото количество вода, която съдържат, но са много полезни. Ценни са още, поради лесносмилаемостта им. Техните захарни и други хранителни вещества лесно се приемат от организма. Съдържанието на грубата материя в тях, наречена „целулоза“ — улеснява храносмилането на другия вид храна, която се намира в стомаха и с това предпазва от запичане. Има плодове от тази група, които се препоръчват и като лечебно средство при някои заболявания на стомаха и червата — какъвто плод е ябълката.

Употребата на плодовете в сурово състояние трябва да се извършва в най-голяма зрялост. Недозрелите още са богати на киселини, а им липсват останалите хранителни вещества. Когато пък са в състояние на презрялост, променят състава си и губят от стойността си.

б) Плодове съдържащи тлъстини, към които се числят — ореха, бадема, лешника и др. са много хранителни, но по-мъчно смилаеми.

в) Сушени плодове, които съдържат същите хранителни вещества, каквито отбелязахме за първата група плодове. Но, поради подлагането им под влияние на температура при сушенето им, те губят своите витамини и голям процент от водата си, вследствие на което пък, останалите им съставни части процентно се увеличават — те стават по-хранителни.

Засаждайте повече овощни дръвчета, отглеждайте ги добре, за да получите повече плодове — тази толкова вкусна и здрава храна!

Разрешение от Министерството на информацията и изкуствата № I-3-503 от 28. I. 1946 година.